

UDK: 2-277.2
Pregledni rad
Pripremljeno u kolovozu, 2023.

TUMAČENJE I PRIMJENA BIBLIJSKE ETIKE

Ron du Preez

Ron du Preez, porijeklom iz Južne Afrike, pastor je crkve Great Bend u Kansasu, SAD. Nakon što je stekao doktorate iz misiologije i teološke etike dugi niz godina radio je kao sveučilišni profesor, administrator i dekan na sveučilištima u Africi i SAD-u. Autor je brojnih znanstvenih članaka i knjiga od kojih je najznačajnija *Judging the Sabbath: Discovering What Can't Be Found in Colossians 2, 16*.

SAŽETAK

U ovome se članku razmatraju sljedeća pitanja: peterostruki zadatak tumačenja biblijske etike, razvoj karaktera kao cilj kršćanske etike, unutarbiblijske smjernice za razlikovanje apsoluta od kulturnih pravila, prijedlozi za pouzdano tumačenje biblijskih narativa, primjena Svetog pisma na pitanja koja nisu obrađena u Bibliji i najposlije, etički je izazov za svakog kršćanina: „Što god činio, sve čini na slavu Božju.“ (1. Korinćanima 10,31).

Ključne riječi: kršćanska etika, slika Božja, suobličavanje, unutarbiblijske smjernice, biblijski narativi.

Uvod

Zadaća etike je ispitati moralne aspekte ljudske naravi i ljudskog ponašanja, razjasniti probleme u moralnom odlučivanju i olakšati oblikovanje moralnog karaktera. Ukratko, etika je proučavanje ili znanost o moralu.¹ Međutim, u skladu sa suvremenom porabom, opći pojmovi „etika“ i „moral“, kao i druge srodne riječi, u ovom će se poglavlju koristiti naizmjenično.

Kršćanska etika, prije svega kroz ispitivanje Biblije, istražuje vrstu moralnog karaktera koji kršćani trebaju razviti, istražuje narav moralne odgovornosti osoba, očekivano moralno ponašanje, svrhe za koje je potrebno etičko djelovanje i raspoloživa sredstva za njezinu provedbu.

U Svetom pismu nalazimo obilje etičke građe. Dok površno čitanje pokazuje biblijsku brigu za etiku, neki su, nažalost, zanemarili raznolikost biblijske literature koja se odnosi na etička pitanja. To uključuje zapovijedi, zakone, upozorenja, opomene, zabrane, popise mana i vrлина, mudre izreke, poslovice itd.

Dok tradicija, iskustvo i razum mogu doći u obzir za etičko promišljanje, Božja Riječ je „norma za procjenu svih drugih izvora“.²

Čak su i iskreni vjernici ponekad bili zbunjeni čitajući određene zapovijedi Svetog pisma. Na primjer, čitajući Bibliju, novi vjernik naišao je na pitanje obrezivanja (vidi Postanak 17,10; Izlazak 12,48; Levitski zakonik 12,3; itd.) i pitao se je li taj običaj i dalje obavezan. U jednom je mjestu crkveni odbor izglasao kupnju šešira za žene koje se u crkvi pojave bez pokrivala za glavu (vidi 1. Korinćanima 11,5-7). A što je s propisom koji kaže: „Ne stavljaš na se odjeće od dvije vrste tkanine“ (Levitski zakonik 19,19)?

Različiti su znanstvenici komentirali izazov prijelaza sa specifičnih riječi u Pismu na življenje teksta u svakodnevnom životu.³ Unatoč ovim uočenim problemima, jasno je da sveukupna etička učenja Pisma imaju trajnu važnost iz najmanje četiriju sljedećih razloga⁴:

1) Iako su prošla stoljeća od vremena biblijskih pisaca, ljudska je narav još uvijek podložna istim osnovnim kušnjama ponosa, požude, pohlepe itd.

2) Iako se suvremeni kršćani mogu suočiti s novim poteškoćama, poput AIDS-a i terorizma, Biblija i dalje nudi vodstvo i nadu usred ovih problema.

-
- 1 Kiš, Miroslav M. 2000. Authority, Bible, and Christian Ethics. *Christ in the Classroom: Adventist Approaches to the Integration of Faith and Learning*, sv. 26-B. Silver Spring, MD: Institute for Christian Teaching, Department of Education, General Conference of Seventh-day Adventists. Str. 428. Vidi također Kiš, Miroslav M. 1993. Teaching Ethics: Why Is It Important? How Should It Be Done? sv. 8. *Christ in the Classroom*. Str. 150; Marshall, Christopher. 1994. The Use of Scripture in Ethics. *Evangelical Review of Theology*, 18.3 (srpanj 1994): 222.
 - 2 Brunt, John. 1979. *Decisions: How to Use Biblical Guidelines When Making Decisions*. Nashville, TN: Southern Publishing Association. Str. 83. Vidi također: Hays, Richard B. 1996. *The Moral Vision of the New Testament: Community, Cross, New Creation*. New York: Harper Collins Publishers. Str. 296-297.
 - 3 Vidi Lichtenwalter, Larry L. 1998. Living Under the Word: The Pragmatic Task of Moral Vision, Formation, and Action, *Journal of the Adventist Theological Society* 9/1-2 (1998.): 98.
 - 4 Prva tri su kratki sažetak te preoblikovane izjave iz članka M. Kiša Authority, Bible, and Christian Ethics, str. 446-448.

3) Biblijski se zakoni mogu držati Božjom snagom (Filipljanima 1,6; 2,12-13), jer „što se god treba učiniti po Njegovoj zapovijedi, može se izvršiti Njegovom snagom“ (COL 333).

4) Poziv kršćaninu da oblikuje kristolik karakter (vidi 1. Korinćanima 11,1; 1. Petrova 2,21; itd.) jednako vrijedi i danas kao što je vrijedio i prije dva tisućljeća.

1. Peterostruki zadatak tumačenja biblijske etike

Kako bi istražio i razumio moralne teme Biblije, tumač se mora uključiti u različite integrirane kritičke radnje koje se često i preklapaju. Ti se pothvati mogu prepoznati ispitivanjem Isusova života i učenja. Osim Njegovog osobnog primjera i izričitih poticaja u vezi s molitvom, praktične smjernice o tome kako izvući etiku iz Svetog pisma mogu se pronaći u dva Isusova susreta, pri čemu se jedan posebno bavio moralnim pitanjima (vidi Luka 10,25-28; 24,27; usp. 24,44). Analiza bitnih metoda kojima se Isus u ovim prilikama koristio iznosi na vidjelo životno važnu peterostruku zadaću zadanu svakom tumaču Riječi.

Moljenje — zadatak pokornosti

Isusove riječi i djela pokazuju neizostavnost molitve (vidi Marko 6,46; 14,38; Luka 5,16; 6,12; 9,28; 18,1). Ellen G. White je upozorila: „Bibliju nikada ne treba proučavati bez molitve“, jer „bez vodstva Duha Svetoga neprestano ćemo biti podložni iskrivljivanju Pisma ili pogrešnom tumačenju“ (SC 91, 110). Tumači moraju biti podložni vodstvu Duha Svetoga kako bi Riječ oblikovala njihove misli i život. Ovaj zadatak pokornosti odgovara na važno životno pitanje: „Čemu nas Duh želi poučiti?“

Promatranje — opisni zadatak

Kad je Isusu prvi put pristupio „stručnjak za Zakon“ s pitanjem, On je odgovorio protupitanjem: „Što stoji pisano u Zakonu?“ (Luka 10,25-26). Opetovano upućivanje na pisanu Božju Riječ kao osnovu za život i temelj Njegovog djela važna je značajka Isusove službe (Matej 4,4.7.10; 12,1-7; Luka 24,44). Stoga, faza promatranja zahtijeva pažljivo čitanje teksta. Ovaj opisni zadatak odgovara na upit: *Što kaže određeni ulomak?*

Sintetiziranje — integrativni zadatak

No, tumačenje se ne smije provoditi odvojeno od ostatka Svetog pisma. Važnost sagledavanja tekstova unutar šireg kanonskog konteksta istaknuo je sam Isus na putovanju u Emaus. Tamo Isus učenicima „protumači što se na njega odnosilo u svim Pismima“ (Luka 24,27; usp. 24,44). Ovo prošireno razmišljanje o Svetom pismu predstavlja fazu sinteze. Smještanjem pojedinačnih tekstova u njihov širi kanonski kontekst tumač može pronaći koherentnost u moralnoj viziji Svetog pisma. Ovaj integrativni zadatak odgovara na šire pitanje: *Što nam govori Sveto pismo kao cjelina?*

Tumačenje — hermeneutički zadatak

Vratimo se na Isusov susret sa stručnjakom za Zakon. On pita: „Što tamo čitaš [tj. u Zakonu]?“ (Luka 10,26). Ovo Isusovo pitanje nije bilo samo ponavljanje Njegovog prvog pitanja: „Što stoji pisano u Zakonu?“ U neposrednoj i široj porabi sintagme „Zar niste čitali?“ (Matej 12,3,5; 19,4; 21,16,42), ovo pitanje postaje više od jednostavnog izgovaranja riječi – ono se bavi značenjem. Faza tumačenja ima veze s razumijevanjem ulomka za etičko promišljanje. Ovaj hermeneutički zadatak odgovara na osnovno pitanje: *Što ovaj tekst znači za nas?*

Primjena — pragmatični zadatak

Nakon što je stručnjak za Zakon prikladno odgovorio navodeći dva ključna ulomka, Isus ga je izazvao sljedećim riječima: „To vrši pa ćeš živjeti.“ (Luka 10,28). Nakon što je ispričao priču o milosrdnom Samarijancu, Isus je u biti ponovio ovaj nalog rekavši: „Idi pa i ti čini tako.“ (Luka 10,37). Ova faza je faza *primjene*. Ovaj pragmatični zadatak koji se odnosi na življenje Riječi u konkretnom svakodnevnom životu odgovara na bitno pitanje: *Što nam je, dakle, činiti?*

2. Razvoj karaktera kao cilj kršćanske etike

Božja Riječ, kao „svjetlo mojoj stazi“ (Psalam 119,105), omogućuje vodstvo u životnim odlukama. Druga poslanica Timoteju 3,16-17 na prošireni način upućuje na to da je „svako Pismo od Boga nadahnuto i korisno“ za „pokazivanje ljudima što u njihovim životima nije u redu“ i „za podučavanje kako živjeti ispravno“.⁵ Okrenimo se sada ovim recima kako bismo razumjeli zašto i kako Bog želi obnoviti svoju moralnu sliku u čovječanstvu.

Obnavljanje Božje slike

Salomon primjećuje da misaoni procesi utječu na djelovanje: „jer on je onakav kako u sebi misli“. (Izreke 23,7). Ovaj uzročno-posljedični odnos čini sljedeći poziv vrlo hitnim: „Ne snujte u srcu pakosti jedan prema drugom.“ (Zaharija 7,10).

Slična povezanost razmišljanja i etičkog djelovanja pojavljuje se u Petrovom savjetu u kojem on kaže: „Zato opašite bokove pameti svoje, budite trijezni“ (1. Petrova 1,13 VAB) i „kao poslušna djeca ne suobličujte se s prijašnjim požudama, iz vremena vašeg neznanja. Naprotiv, kao što je svet Onaj koji vas pozva, i vi sami budite sveti u svemu življenju. Jer pisano je: Sveti budite, jer ja sam svet.“ (reci 14-16, VAB). Ovdje nalazimo osnovni poziv biblijske etike, poziv na svetost, poziv da budemo poput Boga te da se u nama obnovi Božja slika.

„Cilj je kršćanske etike pomoći u obnavljanju Božje slike u ljudskom načinu života.“⁶ Ovaj poziv na sveto življenje počinje u umu. Otuda poticaj: „Preobličavajte se obnovom svoga

5 Prevoditeljjev prijevod iz New Century Version.

6 Kiš, Miroslav M. 2000. Christian Lifestyle and Behavior. *Handbook of Seventh-day Adventist Theology*, ur. Dederen, Raoul. Commentary- Reference Series, sv. 12. Hagerstown, MD: Review and Herald. Str. 675.

uma.“ (Rimljanima 12,2). Uz ispravno razmišljanje kao temelja ispravnog djelovanja, pridržavanje normi artikuliranih u Filipljanima 4,8 u vama će potaknuti obnovu Božje slike.

Suobličeni Kristu

Kršćanska se etika usredotočuje na oponašanje Krista kojega poznajemo samo kroz biblijski zapis. Središnja svrha Svetoga pisma upućuje nas na Isusa (Ivan 5,39; 2. Timoteju 3,15-17), Spasitelja svijeta i Gospodara svega života, Onoga koji popravlja i preobražava grešnika (2. Korinćanima 5,17). Tako „osoba Isusa Krista postaje normativ za kršćansku etiku“. Budući da se „oponašanje“ može činiti samo kao puka vanjska usklađenost, predloženo je korištenje izraza „biti suobličeni Kristu“, jer on govori o unutarnjem procesu preobrazbe kojim stvarna Kristova prisutnost postupno mijenja pojedinca.

Što znači biti „suobličeni Kristu“? To znači naglašavati poniznost (Matej 11,29), ljubav (Ivan 13,34) i opraštanje (Kološanima 3,13), uvijek činiti „ono što mu je ugodno [Bogu]“ (Ivan 8,29) i biti „poslušan do smrti“, kao što je to bio Isus (Filipljanima 2,8). Doista, vjernik treba misliti i djelovati kao Krist Isus (Filipljanima 2,5), ne bojati se budućnosti i biti vjeran. Kršćanima je Isus u svakom smislu uzor moralnog ponašanja.

U svom fokusu na Isusa Krista kao središte kršćanske etike, R. E. O. White kaže:

Ovo je jedinstveni doprinos kršćanstva etici: poistovjećivanje moralnog ideala s povijesnom osobom, prevođenje etičke teorije u konkretne pojmove u stvarnom ljudskom životu, izražavanje moralne obveze jezikom osobne odanosti i povezivanje najviše moralne težnje s naj-snažnijim motivima osobnog divljenja, vjernosti, zahvalnosti i ljubavi.⁷

Plod Duha Svetoga

Novi zavjet stavlja veliki naglasak na dvostruku ulogu Duha Svetoga u kršćanskoj etici. Prvo, On preobražava karakter vjernika tako da oni spontano pokazuju etičke vrline kao što su ljubav, radost, mir, strpljivost, blagost, dobrotu, vjernost, krotkost i uzdržljivost (Galaćanima 5,22). Drugo, Duh Sveti vodi vjernike u donošenju etičkih odluka: „On, Duh Istine, uvest će vas u svu istinu“ (Ivan 16,13), obećava Isus. Vjernik se oživljavajućom snagom Duha Svetoga preobražava, On ga vodi i podupire u kršćanskom hodu (Galaćanima 5,25).

Odgovor koji dolazi iz odnosa punog ljubavi

Proučavanje Svetoga pisma otkriva blisku vezu između *djelovanja* i *postojanja*. Jakov opominje vjernike: „Budite izvršioци riječi, a ne samo slušaoci.“ (Jakov 1,22). Prema Isusu, ovo „izvršenje“ Riječi bit će automatska reakcija, odgovor iz ljubavi (Ivan 14,15). Ova vrsta „odgovora iz ljubavi“ može se vidjeti već i u Starom zavjetu u kojem Bog obećava milost onima „koji me *ljube* i *vrše* moje zapovijedi“ (Izlazak 20,6 - naglasak dodan). Štoviše, taj odgovor na

⁷ White, R. E. O. 1979. *Biblical Ethics*, sv. 1. Exeter, NY: Paternoster Press. Str. 231. Za dublju razradu vidi njegovo 6. poglavlje: *The Son of God and the Life of Imitation* (autorov naglasak).

ljubav kroz odnos impliciran je u samom načinu na koji je Dekalog uveden. Bog je podsjetio svoj narod da ih je izveo „iz kuće ropstva“ (Izlazak 20,2) i tek tada je postavio svoje moralne zahtjeve. Dakle, moral Saveza odzrcaljuje duboku zahvalnost za nezasluženo oslobođenje. Kršćani, na isti način, na božansku inicijativu spasenja odgovaraju odgovorom ljubavi koja se temelji na njihovoj usklađenosti s Božjom voljom u svakodnevnom životu (Matej 7,15-23; Rimljanima 6,1-4; Jakov 2,14-16; 1. Ivanova 2,3-6). Drugim riječima, dokaz je istinske vjere poslušnost motivirana zahvalnošću i ljubavlju.

3. Unutarbiblijske smjernice za razlikovanje apsoluta od kulturnih pravila

Među većinom etičara postoji snažna sklonost protivljenju zamisli da Biblija propisuje moralne apsolute. Postoje za to mnogi razlozi uz činjenicu da mnogi od njih ne prihvaćaju Bibliju kao autoritet u svom životu. Kao prvo, ljudi ne vole da im tko govori što da rade, a to uključuje i Boga. Također, neki izbjegavaju apsolute zbog straha od „legalizma“ ili zbog navodnog sukoba između „duha“ i „slova“ zakona.⁸ Neki teolozi ne smatraju da je moguće, ili čak legitimno, prepoznati univerzalne moralne apsolute u Svetom pismu.

Međutim, za biblijskog vjernika postoji dovoljno razloga za vjerovanje u univerzalne moralne apsolute. Za početak, kršćanski se moral temelji na Božjoj nepromjenjivoj naravi (npr. Malahija 3,6; 1. Petrova 1,15-16). Štoviše, budući da su ljudi po svojoj naravi grešni, postoji potreba za apsolutima kako bi ljudi živjeli zajedno u nekoj vrsti harmonije. Bez apsoluta bi u konačnici sve postalo anarhija.

Pronicljivi će čitatelj Biblije vrlo brzo uvidjeti da postoje mnogi biblijski propisi kojih se različite kršćanske zajednice, u različitim stupnjevima, više ne pridržavaju. Stoga se postavlja pitanje: postoje li unutarbiblijske smjernice koje bi tumaču mogle pomoći u razlučivanju koji propisi spadaju u kulturne prakse, i stoga više nisu obvezujući, a koje su to transkulturalne apsolutne norme koje se i danas zahtijevaju od svih vjernika? Nekoliko sljedećih prijedloga može olakšati taj proces tumačenja.

Razlučivanje transkulturalnih moralnih apsoluta

Tumaču koji nastoji pronaći ponekad problematične granice između božanskih naloga i kulturnih praksi pomoći će nekoliko sljedećih pristupa i koncepata.

Razmišljanje o Božjoj moralnoj naravi. Univerzalni moralni apsoluti mogu se prepoznati po njihovom temelju u moralnoj naravi Stvoritelja. Na primjer, Deset zapovijedi ima očitu vezu s Božjom naravi. Budući da je On jedini pravi i živi Bog koji je stvorio čovječan-

8 Ova lažna dihotomija temelji se na pogrešnom tumačenju Rimljanima 7,6. Širi kontekst pokazuje da, iako odbacuje puku vanjsku poslušnost, Pavao poziva na duhom opunomoćenu odanost Božjem vječnom zakonu. Pavao potvrđuje da je „Zakon bez sumnje svet, a zapovijed i sveta, i pravedna i dobra“ (Rimljanima 7,12) i poziva na vjeru „koja očituje svoju snagu ljubavlju“. (Galaćanima 5,6).

stvo, samo Njega treba obožavati, Njegovo ime poštovati i Njegov dan odmora svetiti (Izlazak 20,1-11). Budući da je On Darovatelj ljudskog života, ljudima je zabranjeno oduzeti ga (r. 13).⁹ Bog je istina, stoga oni koji mu žele biti slični moraju oponašati ovu karakternu crtu (r. 16) i tako dalje. Budući da Dekalog tako temeljno odražava dio Božje naravi, nije iznenađujuće što se tako često ponavlja u Svetom pismu. Budući da se Bog ne mijenja, univerzalne moralne norme, utemeljene u Njegovoj naravi, nadilazit će vrijeme i kulturu.

Sveobuhvatna biblijska teologija. Tumač mora smatrati moral i teologiju, koji se nalaze u temelju svakog zakona, sredstvima za određivanje njegove trajnosti. To uključuje bilješke neposrednog i šireg konteksta, izričitih razloga navedenih za davanje određenih zakona, izravnih ili neizravnih upućivanja na ranije podučavanje, usporedbe sa sličnim zakonodavstvom i načelo legitimnog zaključivanja. Uzmimo za primjer pitanje namjernog pobačaja ljudskog fetusa, o kojem se u Svetom pismu nikada izričito ne govori. Moralne perspektive se, međutim, mogu izvući iz proučavanja građanskih zakona danih izraelskoj teokraciji u kojima je nerođenom djetetu dodijeljen status žive osobe (Izlazak 21,22-25).¹⁰ Legitimni zaključci također se mogu izvući iz međusobno zamjenjivih izraza korištenih za prenatalni i postnatalni ljudski život (npr. Luka 1,41; usp. 2,12), iz brige pokazane za ranjive (npr. Ponovljeni zakon 24,17; Psalam 10,14-18; Izlazak 1,17) i iz usporednog proučavanja sveukupne teme svetosti života u Svetom pismu (npr. Postanak 9,6; Ponovljeni zakon 19,4-13; Otkrivenje 21,8).¹¹

Etički obrasci redosljeda stvaranja. Univerzalne moralne norme mogu se prepoznati po njihovom temelju u poretku stvaranja. Dok su neke prakse u Edenu očito imale kulturnu važnost, poput poljoprivrede ili odijevanja prve obitelji, moralne prakse ondje uspostavljene imaju jasnu transkulturalnu primjenu. Na primjer, kad je u pitanju brak, Isus svoje ispitivače vraća u stvoreni poredak (Marko 10,6.9). Slično tome, kao što je potvrđeno u Dekalogu, subota kao sedmi dan ukorijenjena je u redosljedu stvaranja i stoga ima trajno moralno značenje.

9 Neki su propise Dekaloga preokrenuli u pozitivne zapovijedi: Na primjer: "Ne ubij" je tako preoblikovano u: „Trebaš štiti ljudski život pod svaku cijenu.” Ova spekulativna inverzija šeste zapovijedi lažno uzdiže očuvanje fizičkog života i može rezultirati takozvanim moralnim sukobima. Međutim, kad se ona čita kako je navedeno u Dekalogu, takav "sukob" ne može nastati. Ellen White piše: „Prije smrt nego obeščašćenje ili prijestup Božjeg zakona, trebao bi biti moto svakog kršćanina.” (5T 147). Doista, Ellen G. White piše da „čak ni sam život ne treba kupiti ako se plaća lažima”. (4T 336).

10 Mnogi engleski prijevodi Biblije ovo prevode kao "pobačaj", za koji se zahtijeva samo novčana kazna ako fetus umre, no ako majka umre, cijena je nečiji život (npr. prijevodi NAB, RSV, NEB, JB). Međutim, hebrejski tekst pokazuje da se u Izlasku 21,22 misli na "prerano rođenje" (za koje se naplaćuje novčana kazna), dok smrt fetusa ili majke zahtijeva smrt prijestupnika, stavljajući tako fetus u ravnopravan položaj s majkom (na primjer, pogledajte prijevode NASB, NIV, ESV, NET).

11 U skladu sa svojom kontekstualnom biblijskom porabom, Robert Young u *Young's Analytical Concordance to the Bible*, revidiranom i ispravljenom izdanju (Nashville, TN: Thomas Nelson, 1982.), grčki izraz *brephos* definira kao "novorođen ili nerođen", ili čak "beba" (vidi Djela 7,19). Slična uzajamna zamjenjivost je očita iz porabe hebrejske riječi *yeled* (prevedene kao "dijete" ili "dječak") u mnogim starozavjetnim tekstovima (npr. Izlazak 21,22; usp. 2,6).

Suprotstavljanje nemoralnim običajima okolnih kultura.¹² Kad su postupci svojstveni poganskoj kulturi zabranjeni u Svetom pismu, oni su zabranjeni svim vjernicima. Na primjer, Biblija otvoreno osuđuje bestijalnost, koja je u različitim stupnjevima bila dio nekih drevnih poganskih kultura (vidi Levitski zakonik 18,3.23-28). Dakle, kad Sveto pismo izravno govori protiv neke drevne kulturne prakse, to upućuje na transkulturalnu normu.

Očekivano ponašanje stranaca koji žive u Izraelu. Kad se spominju određene aktivnosti koje se zahtijevaju i od Izraelaca i od stranaca koji borave među njima, takvi zakoni imaju univerzalni značaj.¹³ Na primjer, Levitski zakonik 17. i 18. poglavlje zabranjuju određene postupke i Izraelcima i strancima: jedenje hrane žrtvovane idolima, jedenje krvi ili zadavljenih životinja i seksualno nemoralne aktivnosti (uključujući incest, preljub, poligamiju, homoseksualnost i bestijalnost).¹⁴ Rana Crkva je te iste postupke smatrala apsolutnim normama i stoga ih je zabranila (Djela 15,29).

Težina Kaznenog zakona za povrede određenih zakona. Usporedba različitih zakona u Svetom pismu pokazuje da što je stroža kazna za kršenje propisa, to je vjerojatnije da će praksa biti transkulturalna. U Izraelu je za otprilike dvadeset i pet slučajeva predviđena smrtna kazna. Na primjer, fizički napad na roditelje (Izlazak 21,15), proklinjanje roditelja (Levitski zakonik 20,9) ili neposlušnost roditelju (Ponovljeni zakon 21,18-21), žrtvovanje djece (Levitski zakonik 20,1-5), otmica (Izlazak 21,16), vještičarenje (Levitski zakonik 20,27) i silovanje (Ponovljeni zakon 22,25) zahtijevali su smrtnu kaznu. Nadalje, svi su ti propisi na neki način povezani s Dekalogom koji je univerzalan u svojoj primjeni.

Usporedba neposrednih kontekstualnih grupiranja. Određeni tekst, ili nešto unutar njega, može biti transkulturalno do tog stupnja do kojeg su drugi elementi u specijaliziranom kontekstu transkulturalni. Na primjer, Sveto pismo ima mnogo „popisa mana i vrlina“ koji obično predstavljaju popis temeljnih vrijednosti, praksi, stavova i karakternih osobina za koje pisac želi da ih čitatelj izbjegava ili prihvati (npr. Izreke 6,6-19; Jeremija 7,9; Marko 7,21; 1. Timoteju 1,9-10).¹⁵ Među stotinama stavki na ovim popisima mana i vrlina, sve one u svojoj osnovi odražavaju transkulturalne vrijednosti.

Temelj u pažljivoj teološkoj analogiji. Aspekt teksta bit će transkulturalan ako je njegova osnova ukorijenjena u karakteru Božanstva kroz teološku analogiju. Na primjer, Biblija

12 Dok mnogi nošenje nakita smatraju samo pitanjem kulture, istraživanje biblijskih materijala o nakitu i njegovim moralnim implikacijama što ga je proveo Angel M. Rodriguez pokazuje suprotno: vidi Rodriguez, Angel M. 1999. *Jewelry in the Bible: What You Always Wanted to Know but Were Afraid to Ask*. Silver Spring, MD: Ministerial Association, General Conference of Seventh-day Adventists.

13 Vidi Hasel, Gerhard F. 1991. „The Distinction Between Clean and Unclean Animals in Lev 11: Is It Still Relevant?“ *Journal of the Adventist Theological Society* 2/2 (1991.): str. 103-104.

14 Vidi Ron du Preez. 1993. *Polygamy in the Bible*, Adventist Theological Society Dissertation Series, sv. 3. Berrien Spring, MI: Adventist Theological Society Publications. Str.70-81, gdje se nakon dubljeg ispitivanja i doslovnog i idiomatskog tumačenja ulomka dolazi do sljedećeg zaključka: „Levitski zakonik 18,18 jasno zabranjuje poligamiju“, str. 80.

15 Vidi također: Ezekiel 18,5-9; 18,10-13; 18,15-17; 22,6-12; Hošea 4,2; Matej 5,3-1; Rimljanima 1,24-32; 13,13-14; 1. Korinćanima 5,9-11; 6,9-10; 12,20-21; Galaćanima 5,19-20; 5,22-23; Efežanima 4,31-32; 5,3-4; Filipljanima 4,8; Kološanima 3,5-9; 3,12-14; 2. Timoteju 3,2-5; Jakov 3,17; 1. Petrova 4,3; Otkrivenje 9,20-21; 24,8; 21,15.

upućuje vjernike da ljube druge kao što je Bog ljubio njih (1. Ivanova 4,11), da budu sveti kao što je Bog svet (1. Petrova 1,16) i da opraštaju „kao što je Bog vama oprostio u Kristu“ (Efežanima 4,32). Budući da su ove osobine Božjeg karaktera transkulturalne, trebaju se pokazati u životima vjernika.

Očekivanja od zajednice novoga stvorenja. Ulomak može biti transkulturalne naravi ako je ukorijenjen u materijalu novog stvorenja. Na primjer, različite izjave koje se odnose na „Židove i Grke/pogane“ (1. Korinćanima 12,13; Galaćanima 3,28; Kološanima 3,11) imale su određene duboke sociološke implikacije jednakosti za ranu Crkvu, implikacije koje i dalje moraju utjecati na ponašanje vjernika. Također, tekstovi kao što je Veliki nalog iz Mateja 28,18-20 također su transkulturalne naravi.¹⁶

Dosljednost u cijelom otkrivenju Svetoga pisma – Univerzalne norme mogu se prepoznati i po njihovoj dosljednosti kroz progresivno otkrivanje božanske volje. Ta se dosljednost temelji na činjenici da su ovi zakoni prijepis Božjeg dosljednog i besprijekornog karaktera.¹⁷ Ako naiđemo na prividan nesklad, to je zato što nismo ispravno razumjeli norme.

Štoviše, ovi univerzalni zakoni ne samo što će biti u skladu jedan s drugim već će biti takvi tijekom svih razdoblja ljudske povijesti.¹⁸

Određivanje propisa vezanih za kulturu

Izravno izražene ili jasno implicirane izjave u samom Svetom pismu. Najočitije kulturološki ograničene prakse prepoznaju se prema kontekstu. U izvješću o pritužbama farizeja i pismoznanaca u vezi s načinom na koji su Isusovi učenici jeli kruh (Marko 7,1-23), pisac uključuje izjavu u zagradi (reci 3-4) kako bi ukazao da su se takve stvari radile prema „predajama starih“. Slično tome, u vezi s duljinom kose, Pavao govori o „praksi“ u crkvama u to vrijeme (1. Korinćanima 11,16), što bi se moglo protumačiti kao stvar koja je vezana za kulturu.

Priznavanje vremenske naravi obrednih propisa. Velik dio Levitskog zakonika i znatni dijelovi nekih drugih starozavjetnih knjiga bave se obrednim propisima što ih je Bog dao Izraelu. Sam poredak i kontekst u kojem su moralni, građanski i obredni zakoni prvi puta dani u Izlasku od 20. do 40. poglavlja pokazuje kako su samo moralni zakoni transkulturalni apsoluti. Štoviše, samo Sveto pismo pokazuje da su ceremonijalne prakse nagovještavale velika djela povijesti spasenja koja su ostvarila vrhunac u žrtvenoj smrti Isusa Krista. Mnogi

16 Praksa pranja nogu može se ovdje uključiti kao transkulturalna norma. Webb primjećuje da je, unatoč tome što je pranje nogu bila kulturalna praksa, „bilo nezamislivo da gospodar opere noge robu. Stoga je zamjena uloga, duh služenja kao primjer vođama, glavna transkulturalna komponenta teksta. Ono što nam daje vjerodostojan uvid u transkulturalnu primjenu ulomka nisu mjesta na kojima tekst ima potporu prijašnje tradicije, nego mjesta na kojima prekida s tradicijom Starog zavjeta i okolnih kultura.“ Webb, William J. 2001. *Slaves, Women & Homosexuals: Exploring the Hermeneutics of Cultural Analysis*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press. Str. 204.

17 Usporedi s tekstovima koji se tiču Božjeg karaktera (npr. Levitski zakonik 19,9; Ponovljeni zakon 32,4) i onima koji se bave karakterom moralnog zakona (Rimljanima 7,12; Psalm 19,7).

18 Vidi Ron du Preez. 1998. A Holocaust of Deception: Lying to Save Life and Biblical Morality. *Journal of the Adventist Theological Society* 9/1-2 (1998.): str. 210-216.

novozavjetni ulomci to potvrđuju, upućujući na to da su ove obredne odredbe imale vremensku narav (npr. Ivan 1,29; 1. Korinćanima 5,7; Kološanima 2,14-17; Hebrejima 10,1-10).

Preinaka izvorne kulturne norme Svetim pismom. Tekst može biti vezan uz kulturu ako Biblija mijenja kulturne norme. Razmotrimo, na primjer, nasljedno pravo. Samo su muškarci imali ovo pravo sve dok Selofhadove kćeri nisu hrabro zatražile nasljedstvo svoje obiteljske zemlje s obzirom na to da je njihov otac umro bez sinova (Brojevi 27,1-11; 36,1-13).

Uvrštavanje otkupiteljskog „začetka“ u tekst. Neki se običaj može smatrati kulturnim ako je „začetak“, „sjeme“ ideja prisutno u ostatku Biblije kako bi potaknulo na daljnje kreiranje po određenom pitanju. Slika sjemena opisuje nešto što je u ranoj fazi, što nije u potpunosti razvijeno, već samo nagovještava ono što bi moglo postati. Na primjer, pri površnom se čitanju čini kako određeni tekstovi u Svetom pismu podržavaju ropstvo. Pa ipak, tekstovi poput sljedećih zapravo uključuju „sjeme“ koje potkopava običaj, nagovještajući tako njegovu kulturnu relativnost: „Mi smo svi – bilo Židovi bilo Grci, bilo robovi bilo slobodnjaci – kršteni jednim Duhom u jedno tijelo.“ (1. Korinćanima 12,13).

Odmak od drugih biblijskih propisa. Sveto Pismo ponekad može otkriti neke razlike u načinu pristupa nekoj temi, što se površno gledajući može čak činiti kao proturječnost. Međutim, ovaj radikalni iskorak pokazuje da je ta praksa samo kulturološka. Na primjer, povlastice i prava prvorodenih toliko se često teologiziraju u starozavjetnim obrascima otkupljenja (npr. Izlazak 13,1-10; Brojevi 3,11-13) i u novozavjetnoj kristologiji (npr. Rimljanima 8,29; Kološanima 1,15) da bi se moglo pomisliti kako se radi o transkulturalnoj vrijednosti. Međutim, nekoliko ulomaka povezanih s redosljedom rođenja koji svjesno napuštaju ovu normu nagovještavaju vjerojatnost da je isticanje prvorodenih kulturološki običaj (npr. Postanak 25,23; 48,12-20; 1. Samuelova 16,6-17,14).¹⁹

Prepoznavanje izjava o svrsi/namjeri u zakonodavstvu. Ponekad je izvorna svrha ili namjera zakonodavstva povezana s kulturnim običajem. Zatim se, iako se namjera može nastaviti a svrha ispuniti u drugačijem kontekstu, čini kako je izvorni kulturni običaj vremenski ograničen. Razmotrite, na primjer, novozavjetnu izjavu da se kršćani trebaju „pokoravati“ kralju (1. Petrova 2,13). Znači li to da Biblija zahtijeva monarhijski sustav vlasti? Ovaj ulomak odmah daje svrhu opomene: „da čineći dobro ušutkate neosnovana govorkanja bezumnih ljudi“ (1. Petrova 2,15). Drugim riječima, dok temeljno načelo poštovanja prema političkim vođama i podložnosti zakonu i dalje vrijedi, sam aspekt podložnosti monarhijskom tipu treba klasificirati kao kulturno vezan element teksta.²⁰

Specifičnost ograničenog primatelja ili kulturoloških okolnosti. Konkretno zapovijedi pojedincima u Svetom pismu više su kulturološki ograničene od općih izjava. Na primjer, Isus je naredio bogatom mladom gospodararu: „Hajde, prodaj sve što imaš, podaj siromasima.“ (Marko 10,21). Slično tome, zakoni o „pabirčenju“ u poljoprivrednom društvenom uređenju (npr. Levitski zakonik 19,9-10) vremenski su ograničeni, iako je načelo brige za siromašne, kao što se vidi u oba navedena primjera, obveza koja nadilazi kulturu.²¹

19 Webb, str. 94. Slično tome, iako je duga kosa bila dio nazarenskog zavjeta i pokazivala je posvećenost Bogu (Brojevi 6,1-21), Pavao je smatra stramotnom za muškarce (1. Korinćanima 11,14).

20 Ibid. Str. 105-107.

21 Vidi du Preez, Ron. 1999. *Epics & Ethics: Vital Biblical Principles for Interpreting Scripture Stories*. *Journal*

Ukratko, kad se uzmu u obzir sve smjernice za određivanje ima li zapovijed kulturno ili transkulturalno značenje, apsolutne norme Biblije mogu se prepoznati na odgovarajući način. Budući da Božje „zapovijedi nisu teške“ (1. Ivanova 5,3) i budući da znamo kako „sve možemo [u Kristu]“ (Filipljanima 4,13), izazov nam je živjeti „umjereno, pravedno i pobožno u ovom svijetu“ (Titu 2,12). Kad Božji zakoni budu zapisani u našoj nutrini (Psalam 119,11), zajedno sa Psalmistom moći ćemo reći: „Milje mi je, Bože moj, vršit volju tvoju.“ (Psalam 40,8).

Otkrivanje moralnih normi u biblijskim izvještajima

Budući da velik dio biblijskog materijala ima oblik narativa i pripovijetki, oni zaslužuju posebnu pozornost, uz nekoliko mjera opreza. Što ćemo, na primjer, s biblijskim narativima u kojima vjernici krše Božji zakon? Neki se pozivaju na 1. Korinćanima 10,11: „Sve se to njima dogodilo da bude za primjer, a napisano je za opomenu nama.“ Na temelju toga oni tvrde da nam način na koji su starozavjetni ljudi živjeli pruža „od Boga odobrene primjere, način na koji On želi da se ponašamo u sličnim moralnim sukobima“.²² Ovaj je redak, međutim, sažetak prethodnog ulomka, kojim Pavao podsjeća korinćane na sljedeće: „To se dogodilo nama za primjer, da ne čeznemo za zlim stvarima, kao što su oni čeznuli.“ (1. Korinćanima 10,6). Zatim Pavao nabraja neka od tih zala, kao što su idolopoklonstvo i seksualni nemoral (r. 7-8) te spominje neke od Božjih osuda (r. 8-10). Umjesto oponašanja biblijskih narativa, potrebno je razmotriti neposredni i širi kontekst kako bi se napravila razlika između onoga što Biblija zapravo uči i onoga o čemu samo izvješćuje, kako bi se vidjelo koliko su se vjernici udaljili od Boga i Njegovog svetog Zakona.

Drugim riječima, u Bibliji postoje primjeri koje ne bismo trebali slijediti. Stoga je 1. Korinćanima 10,11, kao što je primijetila Ellen G. White, poziv svim vjericima da „izbjegniju zabilježena zla i oponašaju samo pravednost onih koji su služili Gospodinu“ (4T 12).

Kad je riječ o korištenju biblijskih narativa za poučavanje drugih, suočavamo se s opasnošću izvlačenja „retka iz njegovog biblijskog konteksta kao ‘dokaznog teksta’ za moralni stav koji je zapravo formiran na drugačijim temeljima“.²³ Ova sklonost moraliziranju može biblijske priče pretvoriti u instrumente osude koji izazivaju očaj bez nade, degradirajući tako Sveto pismo na razinu instrumenta društvene kontrole.²⁴ Moraliziranje nas također može spriječiti u razumijevanju svega onoga što bi nam biblijski ulomak mogao reći.

Tumači se suočavaju s još jednom, jednako ozbiljnom opasnosti kad za osobnu porabu odaberu samo „sigurne narative koji ništa ne zahtijevaju, i ništa ne očekuju zauzvrat, a koji se dobro uklapaju u narative koje smo već sami odabrali“.²⁵ Nadalje, postoji jasna opasnost „ko-

of the Adventist Theological Society (10/1-2 (1999.): str. 121-122.

22 Geisler, Norman L. & Feinberg, Paul D. 1980. *Introduction to Philosophy: A Christian Perspective*. Grand Rapids, MI: Baker Book House. Str. 417.

23 Spohn, William C. 1984. *What Are They Saying About Scripture and Ethics?* New York: Paulist Press. Str. 5.

24 Brunt. *Decisions*. Str. 72.

25 Birch, Bruce C. 1991. *Let Justice Roll Down: The Old Testament, Ethics, and the Christian Life*. Louisville,

rištenja narativa i događaja iz Svetog pisma kako bismo opravdali gotovo svaki postupak²⁶. Na primjer, neki mogu tvrditi kako praksa poligamije ne bi trebala biti osuđena, budući da je David, koji je bio „čovjek po Božjem srcu“, imao mnogo žena.²⁷

Prepoznajući opasnosti pojednostavljenog oponašanja biblijskih priča, predložena su sljedeća dva biblijski zdrava upozorenja:

1) Pohvala osobe ili nekog značajnog postupka ne mora podrazumijevati i pohvalu svakog djela navedenih muškaraca i žena.

2) Izvještavanje ili pripovijedanje o događaju u Svetom pismu ne treba izjednačiti s odobravanjem, preporukom ili normiranjem te radnje ili karakteristike koju svi kasniji čitatelji nužno trebaju oponašati.²⁸

Dakle, svaki se narativ mora analizirati s obzirom na književni slijed, dramsku strukturu i stilska obilježja.

4. Prijedlozi za pouzdano tumačenje biblijskih narativa

Biblijski narativi su presudni jer nas potiču na razmišljanje i na dublja pitanja o sebi. Oni pružaju zanimljivo sredstvo za prijenos poruke Svetog pisma. Kao što je Frank Holbrook primijetio: „Nijedan ozbiljan tumač Biblije ne može previdjeti značaj načela prema kojima su novozavjetni pisci tumačili Stari zavjet. Iako su ta načela rijetko kada eksplicitno navedena, mogu se pomnom analizom izvesti iz teksta.“²⁹

Razmatranje cjelovitog narativa

Uzmimo, na primjer, priču o Josipu. Ona se na temelju biblijskog narativa može protumačiti kao nepopustljiva vjernost živome Bogu.

No, je li moguće da je Josip patio od grijeha oholosti, kao što pokazuje njegovo razmetanje svojim drugim snom pred svojom obitelji, ili njegova kasnija izjava o „svoj mojoj slavi u Egiptu“ (Postanak 45,13; VAB)? Nadalje, što je s Josipovih nekoliko prijevarnih postupaka prema braći tijekom duljeg vremenskog razdoblja?³⁰

Istina, u narativu ne postoji izravna izjava koja Josipa izričito osuđuje za ove obmanjujuće postupke. Međutim, pažljivo ispitivanje Svetoga pisma otkriva da nedostatak izravne

KY: Westminster Press. Str. 63.

26 Brunt. *Decisions*. Str. 67.

27 Vidi na primjer: Nkwoka, A. O. 1990. The Church and Polygamy in Africa: 'The 1988 Lambeth Conference Resolution,' *Africa Theological Journal* 19 (1990.): str.147; Welch, Douglas E. 1970. A Biblical Perspective on Polygamy. M.A. thesis, Fuller Theological Seminary. Str. 60.

28 Kaiser, Walter C. Jr. 1983. *Toward Old Testament Ethics*. Grand Rapids, MI: Zondervan. Str. 283.

29 Holbrook, Frank B. Inspired Writer's Interpretation of Inspired Writings. *A Symposium on Biblical Hermeneutics*. Ur. Hyde, Gordon M. 1974. Washington, D.C: Biblical Research Committee. Str. 127. U Novom zavjetu nekoliko put su ispričane pripovijesti iz Starog zavjeta, npr. Djela apostolska 7; Djela 13; Hebrejima 11-13; 2. Petrova 2; Juda. Ispravan način tumačenja nadahnutih pripovijesti bio je očit već u doba Staroga zavjeta. Vidi na primjer: Ponovljeni zakon 10; Nehemija 9; Izaija 7; Hošea 12.

30 Vidi, na primjer, Postanak 42,7,.9.12.14.16.20.23; 43,29; 44,4-5.15.17.19.

osude ponašanja u kronici nije pokazatelj ispravnosti izvršenih djela. Umjesto toga, moralna prihvatljivost postupaka biblijskih likova mora se procijeniti na temelju toga krši li njihovo ponašanje „jasni Božji nalog“.

Stoga, u Josipovom slučaju, cjelokupni narativ, kako je zapisan u Bibliji, vodi barem do sljedećih zaključaka: Josip je primjer onoga koji se čvrsto suprotstavio iskušenjima zbog odnosa koji je imao s Bogom (Postanak 39,8-10), pokazivao je duh praštanja prema svojoj braći (Postanak 50,15-21), te je, usprkos dokazima o Josipovom moralnom padu u ponos, braku izvan vjere i ponovljenoj prijevari, milostivi Bog i dalje bio voljan raditi u njemu i kroz njega kako bi ostvario svoju volju za svoj narod. Gledano na ovaj način, Bog je heroj ove priče, a nijedan čovjek nije stavljen na pijedestal kao uzor savršenstva. Kao što Sveto pismo kaže, samo je Isus naš savršeni etički primjer, bezgrešni uzor morala (1. Petrova 2,21-22; Hebrejima 4,15; 2. Korinćanima 5,21).

Dosljednost s dostupnim informacijama

Pokušavajući dokazati da je ispravno zanemariti moralni Zakon sve dok se, čineći to, pridržavamo „višeg zakona“, jedan etičar tvrdi: „Krist je Davida i njegove ljude koji su provalili u hram i ukrali posvećeni kruh proglasio nevinima (Matej 12,3-4).“³¹ Zatim se na temelju ove tvrdnje promiče sljedeća ideja: „Možda ‘krađa’ kruha iz hrama (to jest uzimanje bez dopuštenja odgovarajuće vlasti) nije moralno pogrešna kad je alternativa izgladnjivanje Božjega sluge.“³² Pedantno čitanje izvornog narativa koji se nalazi u 1. Samuelovoj 21. poglavlju baca dragocjeno svjetlo na Isusov kratki komentar iz Mateja 12,3-4. Bježeći od Šaula, David i njegovi ljudi stigli su u Nob, gdje je on zatražio hranu od svećenika Ahimeleka. Budući da je jedina dostupna hrana bio posvećeni kruh rezerviran isključivo za svećenike, Ahimeleh im je dao kruh nakon što je dobio uputu od Boga (1. Samuelova 22,10).³³ Dakle, kad se ova kronika posvećenog kruha tumači na način koji je u skladu s biblijskim izvještajem, postaje jasno da se „ovaj događaj ne može upotrijebiti kako bi pokazao da je Krist zbog određene svrsishodnosti odobravao kršenje starozavjetnih [moralnih] zakona“.³⁴

Jasni kontekstualni zaključci

Kad su u biblijskom izvještaju izostavljene neke pojedinosti, moguće je upasti u zamku tumačenja zasnovanog na pretpostavkama i nagađanjima. Na primjer, tvrdi se da je „prorok

31 Geisler, Norman L. 1989. *Christian Ethics: Options and Issues*. Grand Rapids, MI: Bake Book House. Str. 120. Za opsežan odgovor na ove hijerarhijske etičke teorije vidi A. G. du Preez, Ronald. 1997. *A Critical study of Norman L. Geisler's Ethical Hierarchicalism*. Th.D. dissertation, University of South Africa, dostupnoj u James White Library, Andrews University, Berrien Springs, Michigan, USA.

32 Geisler. *Christian Ethics*. Str. 107.

33 Štoviše, zabrana hramskog kruha bilo je obredni, a ne moralni zakon, vidi Robertson, O. Palmer. 1990. Reflections on the New Testament Testimony Concerning Civil Disobedience. *Journal of the Evangelical Theological Society* 33 (rujan 1990.): str. 334.

34 Lutzer, Erwin W. 1972. *The Morality Gap: An Evangelical Response to Situation Ethics*. Chicago, IL: Moody Bible House. Str. 77.

Obadija zasigurno bio upleten u neku prijevare kako bi spasio živote stotini Božjih proroka“ (1. Kraljevima 18,13).³⁵ No temeljito istraživanje biblijskih zapisa pokazuje kako ne postoji dokaz da je Obadija sudjelovao u ikakvoj „prijevornoj djelatnosti“. Ulomak jednostavno bilježi da je, dok je Izabela ubijala Gospodinove proroke, Obadija sakrio stotinu od njih „i hranio ih kruhom i vodom“ (1. Kraljevima 18,13).³⁶ Ako pretpostavimo da je Obadija navodno sudjelovao u nekoj vrsti prijevare kako bi zaštitio živote tih ljudi, onda bi se moglo nagađati i kako je za njih vjerojatno ukrao i kruh i vodu, jer je zasigurno u vrijeme gladi bilo malo namirnica. No takva su nagađanja izvan konteksta neprihvatljiva. Daleko je mudrije prihvatiti tekst onako kako on glasi – kao izvješće o neustrašivom, vjerom ispunjenom vjerniku.³⁷

Kronološko čitanje teksta

U Bibliji očito nemamo potpune izvještaje koji bilježe baš svaki detalj. Umjesto toga, nalazimo protumačene izvještaje o povijesnim događajima. Na primjer, Ivan izričito priznaje da njegovo Evanđelje ne uključuje „mnogo drugoga što učini Isus“ (Ivan 21,25). Unatoč tome, selektivna narav njegova prikaza ne utječe na njegovu istinitost.

Nažalost, neki su pomiješali različite biblijske izvještaje na takav način da su ključne informacije iskrivljene. Uzmimo Davidov primjer. U raspravama o poligamiji često čujemo argument: „David je imao mnogo žena, a Biblija ipak bilježi da je on bio ‘čovjek po srcu Božjem’“.

Kronološko tumačenje Davidove kronike otkriva sljedeće: Došavši odmah nakon što je Šaul drsko obavio svećeničku službu, Samuel mu je priopćio da će izgubiti svoje kraljevstvo (1. Samuelova 13,8-14). U tom kontekstu Samuel je rekao: „Jahve je potražio sebi čovjeka po svom srcu.“ (r. 14). Mladi David, kojega je Bog izabrao da zamijeni Šaula, bio je zgodan, zdrav i živio je u skladu s Božjom voljom (1. Samuelova 16,7,12). Kad se čita kronološki, pripovijest pokazuje da je Davida Bog nazvao „čovjekom po svom srcu“ dok je on bio neoženjen, a prije nego što je postao upleten u poligamiju. U skladu s tim, Ellen G. White primjećuje:

Skeptici su napadali kršćanstvo [sic] i ismijavali Bibliju, jer im je David za to dao povoda. Oni kršćanima iznose Davidov slučaj, njegov grijeh u slučaju Urije i Bat-Šebe, njegovu *poligamiju*, a zatim tvrde da je David nazvan čovjekom po Božjem srcu i da je, ako je biblijski zapis točan, Bog Davida opravdao u njegovim zločinima.

Pokazano mi je da ga je *Bog nazvao čovjekom po svome srcu kad je David bio čist* i hodio po

35 Geisler, N. L. 1973. *The Christian Ethic of Love*. Grand Rapids, MI: Zondervan. Str. 79.

36 Nadalje, nema dokaza da je taj Obadija bio „prorok“, kao što se to također navodi. Dok gore razmotreno pitanje glasi: je li ikada ispravno koristiti prijevare ili ne, mora se primijetiti da se Obadijin postupak može smatrati hrabrim i nesebičnim, biblijski opravdanim činom građanskog neposlušna (vidi, na primjer, Daniel 1., 3., i 6. poglavlje; Djela apostolska 5,29).

37 Uzgred rečeno, nema ničeg urođeno nemoralnog u jednostavnom činu skrivanja. To se može uočiti usporedbom Božje istinitosti (npr. Brojevi 23,19) s Božjim skrivanjem ljudi (npr. Jeremija 36,26), kao i razmatranjem vremena u kojem se Isus Krist, naš bezgrešni Spasitelj, i onaj u kojem nema „prijevare“ (1. Petrova 2,22), također sakrio (Marko 6,30-7,24; Ivan 8,59).

Božjem naumu. Kad se David udaljio od Boga i svoj čestiti karakter ukaljao svojim zločinima, više nije bio čovjek po Božjem srcu (4SG 87, naglasak dodan).³⁸

Usklađenost s Dekalogom

Kad se raspravlja o moralnim predmetima, često se postavlja pitanje posljedica. Na primjer, često se tvrdi da bi izraelske uhode bile uhvaćene i pogubljene da Rahaba nije slagala dok ih je skrivala. Premda se negativni rezultati moraju rigorozno izbjegavati, Rahabi se aplaudiralo na ovoj prijeviri. Znači li ovo „prešućivanje” izravne osude Rahabinog čina u Svetom pismu da je takvo djelovanje moralno prihvatljivo? U drugom primjeru također nigdje nema osude incesta Lotovih kćeri sa svojim ocem (Postanak 19. poglavlje). Budući da je najstarija kći dobila sina Moaba, koji je bio Rutin, a u konačnici i Isusov predak, treba li zaključiti da je ovaj slučaj incesta bio moralno ispravan zbog njegove krajnje posljedice, rođenja Isusa koje se dogodilo stoljećima kasnije kroz tu lozu? Očito je da u ovom slučaju, kao i u Rahabinom, treba utvrditi je li takvo ponašanje spojivo s Božjim vječnim moralnim zakonom koji je mjerilo presude (Jakov 2,12; Propovjednik 12,13-14). Isus kaže: „Nemoj se bojati muka što te čekaju...ostani vjeran do smrti.” (Otkrivenje 2,10). Jednostavnije rečeno: „Kad odlučujemo o bilo kojem smjeru djelovanja, ne trebamo se pitati možemo li vidjeti hoće li iz toga proizaći kakva šteta, nego je li to u skladu s Božjom voljom.” (GC 609-610).

Usporedba s Božjim karakterom

U 1. Samuelovoj 16,1-4 pojavljuje se vrlo zbujujuća priča. Na prvi pogled čini se da Bog Samuelu govori da previri Šaula. Ovo se često označuje kao nešto što je „u najboljem slučaju poluistina” koja je imala „božansku ovlast”.³⁹ Što nam je činiti s ovom pričom?

Ulomak koji neposredno prethodi 1. Samuelovoj 16. poglavlju donosi izvješće o Šaulovu odbacivanju Boga, nakon čega mu Bog oduzima kraljevstvo (1. Samuelova 15,26-28). Opisujući Boga kao dosljednog i pouzdanog, Samuel zatim kaže: „Ipak Slava Izraelova ne laže.” (1. Samuelova 15,29). Čini se značajnim što ta potvrda Božje istinitosti dolazi samo sedam redaka prije problematičnog ulomka koji se ovdje razmatra. Kao takav, on čini ispravnu kontekstualnu pozadinu za razumijevanje ove zbujujuće kronike. Nadalje, šire svjedočanstvo biblijskog kanona jest da Bog ne može lagati (Titu 1,2; usp. Hebrejima 6,18) ni varati (Brojevi 23,19). Te se činjenice moraju uzeti u obzir kad se radi o nepromjenjivom karakteru Boga čije su „riječi istina” (Malahija 3,6; 2. Samuelova 7,28). Budući da je tumačenje o „prevarnom

38 Doduše, neki su tekstovi teški. Na primjer, čini se da se u 1. Kraljevima 11,4-6 i 15,5 kaže da je David „uvidjeli” bio čovjek po Božjem srcu (osim u pogledu njegovog preljuba). Međutim, uz previdanje kronološkog okruženja te ranije pohvale Davida, takav zaključak zanemaruje neposredni i širi kontekst uspoređivanja koje se često provodi između kraljeva Izraela ili Jude i Davida ili Jeroboama. Ukratko, čini se da je jedini problem bilo to što David nije štovao idole niti promicao idolopoklonstvo, dok je Jeroboam to redovito činio (vidi na primjer: 1. Kraljevima 11,2-8, 33; 12,5-33; 14,7-16; 15,11-13; 16,25-26. 31).

39 Higginson, Richard. 1988. *Dilemmas: A Christian Approach to Moral Decision Making*. Louisville, KY: Westminster/John Knox. Str. 64.

božanstvu“ iz 1. Samuelove 16,1-4 u suprotnosti s jasnim biblijskim izjavama da Bog ne može varati, postaje jasno da priču pogrešno razumijevamo.

Zadovoljavajuće rješenje pojavljuje se ako se prvi dio drugog retka vidi kao trenutak u kojem Samuel prekida Boga usred Njegovih uputa. Samuel je očito imao naviku nekoga prekidati usred govora (vidi 1. Samuelova 15,15-17). Dakle, kad se ukloni to ubacivanje, upute tvore kohezivnu cjelinu. Čini se da se i Ellen G. White s tim slaže.⁴⁰

Kad se u obzir uzme Božji *karakter*, kako je naznačen u neposrednom i u širem kontekstu, onda je moguće ovu priču kontekstualno shvatiti kao onu koja podržava standard istine o Bogu „koji nikada ne laže“ (Titu 1,2) i koji od svojih ljudi zahtijeva oponašanje Njegova karaktera istinitosti tako što će se ponašati na sličan način (vidi Izlazak 20,16; Levitski zakonik 19,11; Izreke 12,22; Efežanima 4,25; Kološanima 3,10, itd.).

Usklađenost s Kristovim primjerom

Neki opravdavaju korištenje prijevare sljedećom logikom: „Abraham i David su se služili prijevarom, a bili su bogobojažni ljudi.“ Međutim, ovo zanemaruje činjenicu kako poziv iz 1. Petrove 2,21-22 da „idemo Njegovim stopama“ upućuje na Isusa koji je jedini moralni standard za sve ljude. U Kološanima 2,8 Pavao upozorava: „Pazite da vas tko za sobom ne odvede ‘filozofijom’ – ispraznom prijevarom koja se oslanja na predaju čisto ljudsku, na ‘prirodne sile svijeta’, a ne na Krista.“

Gideonova i Joaševa poligamija, prostitucija u koju su se upuštali Samson i Juda, lukavstvo Abrahama i Rahabe, Mojsijeva i Davidova ubojstva, Jakovljeve i Josipove prijevare nisu uzori za oponašanje, iako su ti zapisi sačuvani za našu pouku. Nadalje, biblijske pripovijesti nam također iskreno pokazuju kako su vjerni ljudi zapravo živjeli.

5. Primjena Svetog pisma na pitanja koja nisu obrađena u Bibliji

Jedan pastor je jednom prilikom izrazio sljedeću zabrinutost: jedna od neudanih žena u nje-govoj crkvi došla je k njemu po savjet. Osjećala je snažan poriv da ispuni svoje majčinske instinkte, ali je još uvijek bila sama i njezine zdrave godine rađanja su brzo prolazile. Nije bilo dostupnih neoženjenih adventističkih muškaraca. Budući da nije htjela posvojiti dijete ili počiniti preljub da bi imala dijete, bi li bilo etički prikladno začeti dijete pomoću umjetne oplodnje?

Iako nisu „od svijeta“ (Ivan 17,16) kršćani još uvijek žive u svijetu (r.18). Kao rezultat toga, mnogi se suočavaju sa zapanjujućim nizom relativno novih etičkih nedoumica u rasponu od lijekova za pobačaj do manipulacije zigotama — uključujući genetski inženjering, kloniranje, rodno selektivne pobačaje, surogat majčinstvo, transplantaciju organa, obrezivanje žena,

40 „Jahve reče Samuelu: ‘Dokle ćeš tugovati zbog Šaula, kad sam ga ja odbacio da ne kraljuje više nad Izraelom? Napuni uljem svoj rog i pođi na put! Ja te šaljem Betlehemcu Jišaju, jer sam između njegovih sinova izabrao sebi kralja’. Ali mu Jahve odgovori: ‘uzmi sa sobom junicu pa reci: ‘Došao sam da žrtvujem Jahvi!’ I pozovi Jišaja na žrtvu, a ja ću te sam poučiti što ćeš činiti: pomazat ćeš onoga koga ti kažem. Samuel učini kako mu je zapovjedio Jahve.“ (PP 637).

dječju pornografiju, homoseksualni brak, liječnički-potpomognuto samoubojstvo, samoubilački terorizam, urbani terorizam, etničko čišćenje (genocid), prenaseljenost, glad u svijetu i široko rasprostranjeno izgladnjivanje, nuklearno oružje, biološko i kemijsko ratovanje, iscrpljivanje prirodnih resursa, izumiranje vrsta i prava životinja. Kako kršćanin treba odgovoriti na nove etičke nedoumice koje nisu izravno obrađene u Svetom pismu? Kao odgovor su predloženi različiti pristupi, a ovdje ćemo ukratko istražiti dva.

Božanski naum za ljudske dileme: korporativni pristup⁴¹

Kad su se rani kršćanski vjernici prvi put suočili s velikim etičkim problemom, sazvan je poseban crkveni sabor (vidi Djela 15. poglavlje). Uvidi s ovog zasjedanja čine dostupnim postupke koje Crkva može upotrijebiti kako bi vjernicima pomogla pri borbi sa sve većim moralnim problemima suvremenog života. Prepoznajući ozbiljnost problema, ovi kršćani iz prvog stoljeća su pod vodstvom Duha Svetoga svoja razmatranja temeljili na biblijskim načelima.

U apostolskoj Crkvi sporno je bilo pitanje kršćanskog identiteta, posebno značajnog u svjetlu ubrzanog rasta obraćenika poganskog podrijetla. Budući da poštuju židovsko Sveto pismo, smatrajući ga Bogom danim, kako bi kršćani trebali gledati na specifično židovske običaje kao što je obrezivanje?

Petnaesto poglavlje Djela apostolskih pruža primjer kako se nositi s pitanjima koja nisu izričito obrađena u Svetom pismu. U njemu se može prepoznati nekoliko načela. Važno je primijetiti da je pri tome bilo uključeno cijelo Crkveno vodstvo, umjesto da se svakom vjerniku jednostavno dopuštalo slijediti svoje vlastite želje. Jedinstvo Crkve je važno. Poticana je slobodna rasprava umjesto nametanja monolitnih dekreta. Primjećujemo da je Sabor tražio biblijsko vodstvo. Nakon opsežne rasprave, temeljene na razmatranju dodatnih pomoćnih biblijskih ulomaka (npr. r.15; Amos 9,11-12) i iskustva apostola, Duh Sveti je Sabor vodio do općeg suglasja koje se jasno temeljilo na odredbama koje se nalaze u Levitskom zakoniku 17. i 18. poglavlju. Zapravo, oni se pridržavaju istog reda (Djela 15,29). Kako su se nosili s ovim problemom? Premda svi kršćani dijele iste standarde moralnog ponašanja, očitim izostavljanjem obrezivanja Sabor je zaključio da ono više nije potrebno.

Kako bi podijelili odluku s crkvom u Antiohiji, u kojoj je to pitanje unijelo razdor, Sabor je poslao nekoliko izaslanika, među njima Pavla i Barnabu, koji su, nakon što su proveli dosta vremena s tamošnjim vjernicima, prenijeli odluku nežidovskim vjernicima u Siriji i u Ciliciji (usp. 23. redak). Iako kasniji osvrti jasno pokazuju da je problem obrezivanja još neko vrijeme postojao među određenim kršćanima židovskog podrijetla, masovnim širenjem kršćanskog rada u grčko-rimski svijet i šire, Crkva se složila da pitanje obrezivanja više nije problem.

Iako se Jeruzalemski sabor sastao prije gotovo 2000 godina, ovaj korporativni pristup rješavanju velikog moralnog pitanja i danas je vrlo važan. Njihova Duhom vođena paradigma utemeljena na Bibliji vrijedna je oponašanja pri rješavanju „potencijalno razdornih pitanja našeg vremena“.⁴²

41 Za dublje i šire proučavanje vidi Ron du Preez, 1996. *Divine Designs for Dealing with Ethical Issues*. *Ministry*, rujan 1996., str. 18-20.

42 Winslow, Gerald R. 1997. *Christians and Bioethics: Can the Bible Help? Christ in the Classroom: Adventist*

Donošenje odluka kada Biblija šuti: individualni pristup

S obzirom na brzinu kojom se pojavljuju novi etički problemi, očito je da Crkva nije u mogućnosti trošiti većinu svog vremena na razvijanje standarda ponašanja nauštrb svom primarnom djelovanju, širenju Evanđelja spasenja. Držeći na umu prethodni materijal u ovom poglavlju, a posebno peterostruku zadaću tumačenja biblijske etike te dijelove koji se bave oblikovanjem karaktera, transkulturalnim moralnim apsolutima i biblijskim narativima, preporučuje se sljedeći postupak sa svojim uzastopnim koracima kao način čitanja, razmišljanja, rasuđivanja i odgovaranja na ove suvremene brige.⁴³

Analizirajte problem. Za početak je bitno jasno definirati osnovnu brigu. Na primjer, u gornjem primjeru u vezi s umjetnom oplodnjom za neudane adventističke žene potrebno je postaviti pitanja kao što su: Je li ova metoda začeca oblik „preljuba“? Koje vrijednosti i odnose ovdje treba uzeti u obzir? Tko su ispravne moralne osobe za donošenje ovih odluka? Žena? Crkva? Liječnik? Zajednica? Vlada?

Razmišljajte o drugim mogućnostima. Bog je ljudima podario sposobnost pažljivog razmišljanja, razmatranja, zamišljanja i procjene alternativnih smjerova djelovanja, kao i mogućih učinaka takvih postupaka. Razmotrite, na primjer, koji bi bolji načini djelovanja mogli postojati za neudanu adventisticu koja želi ispuniti svoje majčinske instinkte. Bi li mogla udomiti ili usvojiti dijete kojemu je potreban dom? Koji bi postupak mogao biti bolje svjedočanstvo nevjerničkoj zajednici: trudnoća izvan braka samo da bi se ispunio prirodni instinkt ili, možda, nesebično pružanje značajne pomoći potrebitom djetetu?

Razmotrite biblijska načela. Sve dok predani kršćanin ponizno i uz molitvu traži vodstvo u Svetom pismu, Sveti Duh će mu omogućiti razlučivanje i otkrivanje važnih i bitnih načela. Kad je u pitanju umjetna oplodnja, mogu se postaviti sljedeća pitanja: Koja je obiteljska situacija opisana u Bibliji kao Božji ideal? Je li pošteno, ili pravedno, namjerno donijeti dijete na ovaj svijet u obitelj sa samo jednim roditeljem? Bi li financijski trošak ovog postupka bio ispravna poraba nečijih financija? Štoviše, nije mudro da vjernik o ovome razmišlja izoliran. Vjernička zajednica ispunjena međusobnim poštovanjem i povjerenjem može biti od velike pomoći, što bi uključivalo ispitivanje rezultata proučavanja drugih kršćana koji vjeruju Bibliji, kako kroz povijest, tako i danas.

Odlučite što ćete učiniti. U ovom trenutku potrebno je uz molitvu donijeti odluku. Postavite pitanja poput ovih: Koja bi odluka bila najusklađenija s relevantnim biblijskim načelima? Koje prepreke treba prevladati za provedbu ove odluke? Kada i kako bi bilo najbolje krenuti u akciju? Kršćani se ponekad zbog kompleksnosti života mogu osjećati ambivalentno u pogledu na određene smjerove djelovanja. Međutim, ako je odluka jasno u skladu s osnovnim sveukupnim svjetonazorom Svetog pisma, kao i s temeljnim biblijskim načelima, tada vjernik može hrabro nastaviti s odlukom znajući da će se Bog pobrinuti za svaku njegovu potrebu.

Approaches to the Integration of Faith and Learning, sv. 18. Silver Spring, MD: Institute of Christian Teaching, Department of Education, General Conference of Seventh-day Adventists. Str. 408.

43 Postupak od pet koraka koji se ovdje slijedi donekle je prilagođeni prikaz onoga što Winslow predlaže u poglavlju *Christian Framework for Bioethical Decisions*, na stranici 407.

Procijenite učinke odluke. Nijedan čovjek nije nepogrešiv. Stoga svatko treba pažljivo i pošteno procijeniti učinke donesene odluke i poduzete radnje. Ovaj proces se također ne smije provoditi izolirano. Crkvena zajednica može biti od velike koristi, jer može dati mnogo objektivniju procjenu okolnosti. Kršćanska poniznost zahtijeva da učimo iz prošlih odluka, prepoznamo pogreške, koliko god je to moguće ispravimo sve negativne učinke te pročistimo, prilagodimo, odbacimo ili čak poništimo prethodnu odluku ako to raspoloživi dokazi od nas zahtijevaju. Budući da Bog milostivo s nama i kroz nas nastavlja raditi čak i kad pogriješimo, nitko ne treba očajavati. Za kršćanina koji je siguran u spasenje osigurano u Kristu, suvremeno etičko donošenje odluka o pitanjima o kojima Biblija šuti dio je često bolnog, ali vitalnog iskustva koje mijenja karakter.

Zaključak

Riječi proroka Miheja prikladno sažimaju mnogo toga o čemu se govori u ovom poglavlju: „Što Jahve traži od tebe: samo činiti pravicu, milosrđe ljubiti, i smjerno sa svojim Bogom hoditi?“ (Mihej 6,8). Ili, kako Pavao savjetuje vjernike da oponašaju poniznog Spasitelja punog ljubavi: „Težite među sobom za onim za čim treba da težite u Kristu Isusu.“ (Filipljanima 2,5). U konačnici, etički je izazov za svakog kršćanina: „Što god činio, sve čini na slavu Božju.“ (1. Korinćanima 10,31).

Odabrana bibliografija

- Clark, David K. i Rakestraw, Robert V. *Readings in Christian Ethics, sv. 1: Theory and Method*. Grand Rapids, MI: Baker Books, 1994.
- du Preez, Ron. Divine Designs for Dealing with Ethical Issues. *Ministry*, rujan, str. 18-20, 1996.
- _____ „Epics & Ethics: Vital Biblical Principles for Interpreting Scripture Stories. *Journal of the Adventist Theological Society* 10/1-2 (1999.): str. 107-140.
- Kainer, Gordon. *Faith, Hope and Clarity: A Look at Situation Ethics and Biblical Ethics*. Mountain View, CA: Pacific Press, 1977, 1977.
- Kaiser, Jr., Walter C. *Toward Old Testament Ethics*. Grand Rapids, MI: Zondervan Publishing House, 1983.
- Kis, Miroslav M. „Authority, Bible, and Christian Ethics.“ *Christ in the Classroom: Adventist Approaches to the Integration of Faith and Learning*, sv. 26-B. Silver Spring, MD: Institute for Christian Teaching, Department of Education, General Conference of Seventh-day Adventists, 2000. Str. 427-456.
- Kis, Miroslav M. „Christian Lifestyle and Behavior.“ *Handbook of Seventh-day Adventist Theology*, ur. Dederen, Raoul. Commentary Reference Series. sv.12. Hagerstown, MD: Review and Herald, 2000. Str. 675-723.

- Lichtenwalter, Larry L. Living Under the Word: The Pragmatic Task of Moral Vision, Formation, and Action. *Journal of the Adventist Theological Society* 9/1-2 (1998.): str. 96-113.
- Lutzer, Erwin. *The Necessity of Ethical Absolutes*. Christian Free University Curriculum Series. Grand Rapids, MI: Zondervan Publishing House, 1981.
- McQuilkin, Robertson. *An Introduction to Biblical Ethics*. Wheaton, IL: Tyndale House Publishers, 1989.
- Tiessen, Terrance. Toward a Hermeneutic for Discerning Universal Moral Absolutes. *Journal of the Evangelical Theological Society* 36/2 (lipanj 1993.): str.189-207.
- Webb, William J. *Slaves, Women & Homosexuals: Exploring the Hermeneutics of Cultural Analysis*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2001.
- Wilkens, Steve. *Beyond Bumper Sticker Ethics: An Introduction to Theories of Right & Wrong*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1995.

SUMMARY

Interpreting and Applying Biblical Ethics

The article examines the following questions: What is the fivefold task of interpreting biblical ethics? Character development as the goal of Christian ethics. Intra-biblical guidelines for distinguishing absolutes from cultural rules. Proposals for reliable interpretation of biblical narratives. Application of Scripture to issues not addressed in the Bible. Ultimately, the ethical challenge to every Christian is: "Whatever you do, do it all for the glory of God" (1. Kor 10:31).

Key words: Christian ethics; image of God; conformed to Christ; intra-scriptural guidelines; Scripture narratives.

Izvornik: Ron du Preez. 2005. Interpreting and Applying Biblical Ethics. *Understanding Scripture. An Adventist Approach*. Ur. Reid, George W. Silver Spring, MD 20904: Biblical Research Institute, General Conference of Seventh-day Adventists. Str. 285-308.

Prijevod: Kristina Sabo